

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ

Розробка державної політики регіонального розвитку України передбачає об'єктивну необхідність врахування тих тенденцій, які останнім часом впливають на розвиток переважної більшості країн світу, насамперед таких як: глобалізація світових економічних відносин; інформатизація суспільств; домінування інноваційного шляху розвитку; загострення міжнародної та міжрегіональної конкуренції; підвищення ролі інтелектуального капіталу та менеджменту; зростання соціальних та гуманітарних чинників суспільного процесу; утвердження пріоритетності базових засад сталого розвитку.

Однією з найважливіших є тенденція до глобалізації, яка розпочалася у 60-х роках ХХ століття і набула форми постійного та неухильно зростаючого міжнародного переплетення національних економік. Вона охоплює всі головні сфери суспільної діяльності, включаючи політику, ідеологію, економіку, культуру, екологію, спосіб життя тощо.

Глобалізація відкриває перед людством величезні можливості в розширенні обміну товарами, послугами, інформацією, технологіями і капіталом; взаємодії в гуманітарній сфері, духовному збагаченні особистості; вільному поширенні інформації, універсалізації гуманітарних цінностей. Водночас, для значної частини людства глобалізація несе в собі й істотні загрози, зумовлюючи розмежування країн на "цивілізаційний центр" і "периферійну зону", поглиблюючи їх диференціацію в соціально-економічному розвитку. [1]

З огляду на це, актуалізується проблема пошуку теоретико-правових та організаційно-економічних засад розробки і реалізації соціально-економічної політики розвитку України та її регіонів, які б адекватно враховували вплив екзогенних чинників загальносвітового та регіонального рівнів.

Аналіз останніх нормативно-правових та програмних документів [1;6;9], а також сучасної науково-монографічної літератури свідчить про значну увагу до питань формування новітньої парадигми державної регіональної політики України. Так, методологічні основи управління соціально-економічним розвитком регіонів, перспективи регіональної економічної політики в новітніх світогосподарських

умовах висвітлюються в працях Мальського М.З., Михасюка Р.І., Романюка С.А. [2;3].

Глобалізація та європейська регіоналізація в контексті економічних та інституційних змін регіонального розвитку досліджується в наукових розвідках С.Максименка [5], Я.А.Жаліло [7]. Можливості застосування різних моделей

глобалізаційних процесів. Серед основних рис процесу глобалізації слід, на нашу думку, визначити наступні:

➤ розвиток глобальних процесів у економіці тісно пов'язаний з посиленням на світовому ринку конкурентної боротьби за контроль над природними ресурсами та інформаційним простором через використання найновіших технологій. Відповідно до теорії постіндустріального суспільства головними рушійними силами розвитку стають інформація, знання, наука; зменшення зайнятих у виробничій сфері і збільшення – у сфері послуг; зростання вартості інтелектуального капіталу. І як наслідок – на зміну постіндустріальному суспільству приходять суспільство інформаційне;

➤ процеси глобалізації в економічній, інформаційній, культурній сферах тісно пов'язані з процесами національної та регіональної ідентифікації, адже відродження національної свідомості є захисною реакцією суспільства проти руйнівного впливу відцентрових сил, пов'язаних з глобалізацією і які призводять до негативних наслідків розриву традиційних зв'язків усередині країни, деградації некоонкурентоспроможних виробництв, загострення проблем безробіття, зростання

соціальної напруженості в суспільстві;

➤ процес глобалізації супроводжується своєрідною уніфікацією “певних правил гри”, забезпеченням прозорості економічного простору, розширенням світової комунікаційної мережі;

➤ глобалізація пов'язана з регіоналізацією, тобто, з формуванням макроекономічних просторів на фоні гео економічного розмежування світу, посиленням впливу наддержавних управлінських структур та територіально-економічних формувань;

➤ глобалізація – це система глобального управління ресурсами планети, всією економічною діяльністю на ній, яка супроводжується територіальною оптимізацією сукупної виробничої діяльності в межах планети. Формується глобальна економіка, яка не зводиться до суми торгово-фінансових операцій, а передбачає оптимізацію розташування (територіальної локалізації) різних видів виробництва;

➤ ефективним методом діяльності у рамках глобальної економіки стає оптимізація, вмиле поєднання різноманітних умов економічної діяльності в різних регіонах планети в рамках єдиного господарського механізму, орієнтованого,

розрив традиційних економічних і соціальних зв'язків, соціальне розмежування в суспільстві, що, в свою чергу, потребує посилення ролі держави як гаранта соціальної стабільності; посилення проблем інформаційного протиборства, розростання бюрократичного апарату та корупції органів влади; напруження на ринках праці внаслідок нелегальної міграції; загострення проблем безробіття; деградація власних неконкурентоспроможних виробництв. [2]

Враховуючи вище зазначене, формування державної регіональної політики України повинно ґрунтуватись на врахуванні системи екзогенних факторів впливу світового масштабу та факторів європейського рівня.

До факторів впливу світового масштабу слід, на нашу думку, віднести: глобалізацію світових економічних відносин (адже країни або регіони можуть бути у вигравшій від цього процесу, або залишатись на периферії світового розвитку); інформатизацію суспільства (зокрема, глобальні трансформації систем масової комунікації, що є новим чинником міжнародних відносин); прискорений розвиток інноваційних процесів (відомо, що еволюція процесів ринкового регулювання характеризується переходом до переважного застосування інформаційних ресурсів замість ресурсів природного, і зокрема енергетичного, походження [3]; міжнародну конкуренцію, яка переходить кордони держав та регіонів і змушує їх впливати на модернізацію національних (регіональних) економік.

Серед факторів впливу європейського рівня на формування державної регіональної політики України доцільно виокремити: запровадження процесу європейської регіоналізації, започаткованого прийняттям у 1957р. Римського договору про утворення Європейського економічного співробітництва (ЄЕС); в якому було визначено необхідність зменшення суттєвих відмінностей у соціально-економічному житті різних регіонів держав ЄС, і відповідно, доцільність розробки узгодженої регіональної політики держав-учасниць ЄЕС; формування і реалізації т.з. комунітарної регіональної політики ЄС, спрямованої на підтримку депресивних і реструктуризацію старопромислових регіонів відповідно до діяльності ЄС згідно вимог Маастрихтського договору; посилення процесів регіоналізації управління економікою і розширення відповідальності місцевих органів влади і управління у вирішенні завдань життєзабезпечення і розвитку територій з урахуванням місцевої специфіки, соціально-економічних особливостей і культурно-історичних традицій (відповідно до "Європейської Хартії про місцеве самоврядування" 1985р.); розширення Євросоюзу, зокрема за рахунок нових країн Центральної і Східної Європи; активізації міжрегіонального та транскордонного співробітництва.

Зокрема, регіоналізація, як один з основних чинників формування державної регіональної політики України, розглядається з позицій економічних та інституційних змін в суспільному розвитку [4;5]:

➤ в економічній сфері: регіоналізація – це процес створення потенціалу для економічного розвитку власної території, що базується на мобілізації власних економічних ресурсів і мереж у межах і поза межами регіону, на формуванні внутрірегіональних та міжрегіональних зв'язків: на впровадженні інфраструктури.

➤ в інституціональній сфері, тобто, з позицій багаторівневого управління: регіоналізація передбачає довготривалу функціональну зміну влади на мезорівні, а також відповідну інституційну базу управління регіональним розвитком, на основі поєднання елементів централізації та децентралізації влади; запровадження інституціональних змін регіонального (територіального) управління; закріплення та розмежування функцій і повноважень центральних, регіональних органів влади і

органів місцевого самоврядування щодо управління розвитком території.

Регіоналізація розглядається як спосіб організації регіонального управління, адже регіональний розвиток є не лише прерогативою регіональних, але й усіх державних органів влади різних рівнів управління; регіоналізація передбачає такі відносини між органами влади, які б ґрунтувались на адекватному поділі повноважень та співпраці, оскільки є багато сфер державної та регіональної політики, які не можуть належати виключно до компетенції одного рівня. Наприклад - сфери освіти, охорони здоров'я, де мають відповідні повноваження та вплив, і органи центрального, і регіонального рівня влади.

Проте, згідно з вимогами і процесами інституційних реформ, в результаті регіоналізації не повинна послаблюватись роль місцевого самоврядування, роль базових територіальних громад як рівня, найбільш наближеного до населення, до його потреб.

Аналіз європейського досвіду регіоналізації управління розвитком територій, як економічного процесу та як інституціональної зміни, дозволив виділити такі моделі регіоналізації [3]:

1. Адміністративну регіоналізацію, яка полягає в тому, що органи регіональної влади підпорядковані центральному уряду і відповідають за загальний розвиток, а також за економічний розвиток, покладаючись на місцеві громади і на специфічні інструменти політики регіонального розвитку (застосовується в Португалії, Греції, Болгарії, Естонії, Литві, Словаччині, Словенії).

2. Регіоналізацію через існуючі місцеві органи влади – яка характеризується розширенням спектра повноважень органів місцевого самоврядування з метою підтримки регіонального розвитку спільно з центральним урядом. При цьому використовуються нові форми співробітництва між існуючими органами влади. (Характерна для Данії, Фінляндії, Ірландії, Румунії, Угорщини).

3. Регіональну децентралізацію – що передбачає створення нового рівня самоврядування, однак це не впливає на унітарну структуру держави; такий рівень наділяється конкретними власними або делегованими повноваженнями, має виборчі органи, свій бюджет; головною перевагою цього типу є підтримка регіонального розвитку різними шляхами. (Застосовується у Франції, Швеції, Чехії, Польщі).

4. Регіональну автономію (політичну регіоналізацію) - яка полягає в тому, що регіональна влада дістає повноваження, які є вищими, ніж це властиве регіональній децентралізації і регламентовані Конституцією. Вона передбачає і

Інтегрування України в Європейські структури (прагнення до входження в НАТО і ЄС) потребує вироблення та реалізації такої моделі взаємовідносин держави з регіонами і управління ними, яка б відповідала принципам регіональної політики ЄС, сприяла становленню нових форм співпраці у форматі “центр-регіони”, загальноєвропейській практиці внутрішнього міжрегіонального співробітництва та міжнародної співпраці територій.

Відповідно, метою державної регіональної політики України як складової стратегії економічного і соціального розвитку має стати створення умов для динамічного, збалансованого розвитку територій, усунення основних регіональних диспропорцій; орієнтація на загальноєвропейські норми та стандарти; врахування загальносвітових (глобалізаційних) процесів.

З огляду на це, можна визначити такі основні напрями державної регіональної політики України в умовах глобалізації та європейської регіоналізації:

- забезпечення умов для інноваційного шляху розвитку і на цій основі – структурної трансформації економіки держави та регіонів;
- посилення міжрегіонального та транскордонного співробітництва, залучення до нього приватного бізнесу, недержавних та громадських організацій (особливо в контексті наближення кордону ЄС до України);
- активізація зовнішньоторговельної діяльності, зокрема в напрямку вступу України до світової організації торгівлі (створення зон вільної торгівлі; єдиних систем співпраці на рівні регіонів_муніципалітетів):

- підвищення конкурентноздатності регіонів держави шляхом розробки відповідних стратегій їх розвитку;

- створення умов для розвитку інформаційних та комунікаційних мереж; запровадження механізмів підтримки інтелектуального капіталу та новітнього менеджменту в управлінні регіонами;

- розвиток інституційного забезпечення інтеграційних процесів через вступ до НАТО, різноманітних міждержавних і міжрегіональних організацій, прагнення до вступу в СОТ та ЄС;

- розвиток транскордонної інфраструктури; активізація формування транспортних коридорів для вантажних та пасажирських перевезень (в орієнтації на Балто-Чорноморську вісь) на основі максимального використання транзитного положення України;

- вирішення проблем західних та східних кордонів України (зокрема розвиток східного кордону, його облаштування за світовими стандартами, з тим, щоб не допустити транзиту контрабанди, нелегальної міграції, наркотиків, зброї);

- чітка і пріоритетна орієнтація України на інтеграцію в Європейський Союз через активізацію всіх видів співпраці з державами-членами ЄС і їх регіонами, при одночасній активній співпраці з країнами СНД (Росією, Білоруссю та ін);

- адаптація національного законодавства з питань регіональної політики до норм і стандартів Євросоюзу;

- запровадження стандартів ЄС щодо адміністративно-територіального устрою, удосконалення організації регіонального управління та місцевого самоврядування;

- здійснення заходів щодо створення системи економічно та фінансово самостатних громад (по типу регіонів в ЄС) та підвищення попиту регіонів у

Для України аналіз головних принципів, завдань та механізмів реалізації регіональної політики ЄС становить особливий інтерес, адже сприяє: кращому розумінню перспектив міжрегіонального та транскордонного співробітництва України з ЄС (зважаючи на наближення кордону ЄС до України); формуванню основ для імплементації головних принципів регіональної політики ЄС в національне законодавство України, що прискорить отримання Україною статусу асоційованого члена ЄС; вступу до СОТ; створенню відповідної інфраструктури (інституцій) для міждержавного та міжрегіонального співробітництва:

полегшеному доступу до спеціальних фондів ЄС, що посилить інноваційну здатність регіонів України та сприятиме досягненню позитивних результатів європейської інтеграції України.

Література

1. Послання Президента України до Верховної Ради України "Європейський вибір: Концептуальні засади стратегії економічного і соціального розвитку України на 2002-2011 рр." // Урядовий кур'єр, 4 червня 2002 року.

2. Михасюк Р.І., Мальський М.З. Регіональна економічна політика. – Львів, 2001. –

3. Романюк С.А. Політика регіонального розвитку в Україні: сучасний стан і нові можливості. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 112 с.

4. Регіональна політика в країнах Європи: Проект "Розвиток територіальних громад і регіонів в Україні". – К.: Київ. центр Ін-ту Схід-Захід, 1999. -113 с.

5. Регіональна політика в країнах Європи. Уроки для України /Ред. С. Максименко. – К.: Логос, 2000. - 72 с.

6. Державна стратегія регіонального розвитку до 2015 року. – К.: Мін-во економіки, 2006. – 60 с.

7. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації /За ред. Жаліло Я.А.- К.: НІСД, 2005. – 388 с.